

ВІДМІННОСТІ МІЖ ВІТЧИЗНЯНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ПІДХОДАМИ ЩОДО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Анотація. Розглянуто економічну сутність, оцінку та списання дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній системі бухгалтерського обліку. Наголошено на пріоритеті переходу до МСФЗ з урахуванням національних особливостей їх застосування.

Аннотация. Рассмотрены экономическая сущность, оценка и списание дебиторской задолженности в отечественной и зарубежной системе бухгалтерского учета. Сделан акцент на приоритете перехода к МСФО с учетом национальных особенностей их применения.

Annotation. The economic substance, assessment and reversal of receivables in domestic and foreign accounting systems are considered. The priority of transition to IAS taking into account the national features of its applying is emphasized.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, національні стандарти, міжнародні стандарти, оцінка дебіторської заборгованості, резерв сумнівних боргів.

В Україні зумовлена необхідність адаптування вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку до вітчизняних з метою вдосконалення системи обліку. Також, зважаючи на те, що фінансове ресурсозабезпечення економічного розвитку в умовах функціонування ринкових відносин неможливе без використання міжнародної практики, постійне зростання обсягів дебіторської заборгованості на українських підприємствах свідчить, що сьогодні даний об'єкт обліку потребує удосконалення.

Дослідженням цієї проблеми займалася низка українських учених – Ф. Бутинець [1], С. Голов [2], Г. Кірейцев [3], В. Сопко [4], і зарубіжних авторів – Є. Брікхем [5], І. Бланк [6] та ін.

Метою дослідження є обґрунтування економічної сутності дебіторської заборгованості, її оцінки та списання в системі національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання:

розкрити економічну сутність дебіторської заборгованості та особливості її утворення за вітчизняними та міжнародними стандартами;

розкрити відмінності в оцінці дебіторської заборгованості за вітчизняним та міжнародним підходом;

проаналізувати методи списання дебіторської заборгованості за міжнародними та вітчизняними стандартами.

Об'єкт дослідження – це облік дебіторської заборгованості за вітчизняними та міжнародними стандартами.

Предмет дослідження – це проблеми та розбіжності обліку дебіторської заборгованості за вітчизняними та міжнародними стандартами.

Для здійснення будь-якої господарської операції підприємство повинно здійснити розрахунки з іншим підприємством. З метою забезпечення зростання прибутку суб'єкти господарювання використовують різноманітні механізми розширення клієнтської бази і збільшення обсягів реалізації, що, у свою чергу, призводить до зростання розміру дебіторської заборгованості. Із зростанням розміру дебіторської заборгованості виникає потреба управління дебіторською заборгованістю [7].

Характерним для вітчизняної системи регулювання дебіторської заборгованості є те, що в Україні норми ведення бухгалтерського обліку чітко регламентовані, недотримання яких зумовлює різні типи відповідальності (адміністративну, кримінальну тощо). А в міжнародній системі обліку навпаки зазначаються лише базові фундаментальні концепції ведення фінансового обліку [8].

Основним вітчизняним нормативно-правовим документом, який регулює відображення в бухгалтерському обліку дебіторської заборгованості є П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість". Згідно з ним дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Під дебіторами слід розуміти юридичних та фізичних осіб, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [9].

Варто зауважити, що не існує окремого міжнародного стандарту, який регламентує питання відображення в обліку дебіторської заборгованості. Облік дебіторської заборгованості здійснюється відповідно до МСФЗ 7 "Фінансові інструменти: розкриття інформації", МСФЗ 9 "Фінансові інструменти", МСБО 32 "Фінансові інструменти: подання" та МСБО 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка", тобто дебіторська заборгованість відноситься у міжнародній практиці до фінансових активів. При цьому у названих міжнародних стандартах не дається чіткого визначення поняття дебіторської заборгованості. П.9 МСБО 39 [10] зазначає: "позики та дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку". Таке тлумачення поняття дебіторської заборгованості є ширшим порівняно з тлумаченнями, наведеними у національних стандартах.

У зарубіжній системі обліку дебіторська заборгованість за рахунками оцінюється та відображається в звітності за чистою вартістю реалізації. Чиста вартість у США обчислюється шляхом сумування всієї дебіторської заборгованості за вирахуванням знижки та безнадійної дебіторської заборгованості.

Проблема визнання дебіторської заборгованості за рахунками обумовлена існуванням знижок, які розділені на дві групи:

торгівельні знижки – процентні знижки від базисної ціни (при розпродажі, для постійних клієнтів), які не викликають облікових проблем;

знижки за сплату в строк – процентні знижки, що надаються залежно від строку сплати, проблемність обліку в тому, що не ясно, отримає покупець знижку чи ні, до того моменту, поки він не сплатить за товар. Такого типу знижки надаються з метою змусити покупця сплатити рахунок до закінчення встановленого в договорі терміну [11].

Саме останній вид знижок за оплату в строк і створює проблему визнання дебіторської заборгованості. У зарубіжній практиці (переважно системи загальних принципів бухгалтерського обліку Сполучених Штатів Америки) існують два методи відображення таких знижок у бухгалтерському обліку:

1. Валовий метод, який найбільш широко використовується на практиці. Суть його в тому, що сума продажу та дебіторська заборгованість записуються на загальну (валову), без знижки, суму виставленого рахунку. Знижки відображаються лише тоді, коли здійснюється оплата, протягом періоду дії знижки. Для їх запису використовується контррахунок до рахунку "Продаж", який в кінці року відображається в Звіті про прибутки та збитки як коригувальна стаття (вираховується) до загальної величини виручки від продажу. Іншою коригувальною статтею є рахунок "Повернення товарів та знижки", який також має дебетове сальдо та відображає інформацію про суму повернених товарів або інших наданих знижок.

2. Чистий метод. При використанні цього методу знижка, не отримана покупцем, трактується як "штраф", який він повинен сплатити за придбання товару в кредит, а не за готівковий розрахунок, пізніше періоду дії знижки [7].

Порівняння особливостей оцінки дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиках наведено в таблиці [7].

Таблиця

Оцінка поточної дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній системах обліку

Оцінка поточної дебіторської заборгованості				
Вітчизняний досвід		Зарубіжний досвід		
На дату виникнення	На дату складання балансу	На дату виникнення	На дату складання балансу	На дату погашення
за первісною вартістю	• за первісною вартістю; • за чистою вартістю реалізації (сума поточної дебіторської заборгованості мінус резерв сумнівних боргів)	Валовий метод		
		за сумою виставленого рахунку	за сумою, скоригованою на знижку	з урахуванням знижки (за умови оплати в період дії знижки)
		Чистий метод		
		за сумою, зменшеною на величину знижки	за сумою, скоригованою на знижку	• з урахуванням знижки (за умови оплати в період дії знижки); • знижка, не отримана покупцем, трактується як "штраф" (за умови оплати пізніше періоду дії знижки)

Для контролю за дебіторською заборгованістю підприємство формує резерв сумнівних боргів. Згідно з П(С)БО 10 величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів:

застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості;

застосування коефіцієнта сумнівності [1].

На відміну від українського обліку, коли безнадійні борги списуються за рахунок резерву, в окремих країнах, незважаючи на списання безнадійної дебіторської заборгованості на витрати, вона продовжує обліковуватися в дебеті рахунків, на яких відображається короткострокова дебіторська заборгованість покупців та показується в активі балансу в рядку "Не отримані від покупців рахунки" або в рядку "Векселі покупців" з одночасним відображенням безнадійної заборгованості в окремому рядку зі знаком мінус [11].

Порівняння вітчизняної та зарубіжної систем ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості дає підстави зробити такі висновки:

1. Для України характерним є існування чітких норм ведення бухгалтерського обліку, які суворо регламентовані, недотримання яких зумовлює різні типи відповідальності (адміністративну, кримінальну тощо), а в міжнародній системі обліку навпаки зазначаються лише базові фундаментальні концепції ведення фінансового обліку. Тому компанії, що ведуть бухгалтерський облік за міжнародними стандартами мають право самостійно обирати форми фінансової звітності, методи відображення в них інформації про певні об'єкти обліку, а також при встановленні відповідного рівня суттєвості, відображати у звітності лише всі суттєві дані бухгалтерського обліку. Отже, потрібно прискорювати приведення національних та міжнародних стандартів в єдину налагоджену систему, що стимулюватиме зростання зовнішньоекономічної діяльності.

2. Між вітчизняними і міжнародними стандартами бухгалтерського обліку є вагомі відмінності. Україні в цьому плані слід удосконалювати систему обліку дебіторської заборгованості на основі норм міжнародних стандартів, проте обов'язково потрібно враховувати і національні традиції, і особливості ведення бухгалтерського обліку в країні.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у розробці практичних удосконалень у вітчизняному обліку за допомогою міжнародних стандартів.

Наук. керівн. Пасенко Н. С.

Література: 1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – 6-те вид., перероб. і доп. – Житомир : ПП "Рута". 2005. – 756 с. 2. Голов С. Ф. Фінансовий облік : підручник / Голов С. Ф., Костюченко В. М., Кравченко І. Ю. – К. : Лібра, 2005. – 974 с. 3. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Г. Г. Кірейцев. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 432 с. 4. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: фінансовий та внутрішньогосподарський / В. В. Сопко, О. В. Бойко, М. І. Кучер. – К. : Фенікс, 2003. – 468 с. 5. Брігхем С. Основи фінансового менеджменту / С. Брігхем ; пер. з англ. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с. 6. Бланк І. А. Управление активами / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2002. – 702 с. 7. Гайдучок Т. С. Основи бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній системі / Гайдучок Т. С., Цегельник Н. І. // Економічні науки. Серія "Облік і фінанси". – 2012. – Вип. 9 (33). – Ч. 1. 8. Белокоз О. Відмінності між вітчизняними та міжнародними підходами до оцінки дебіторської заборгованості торговельних підприємств / О. Белокоз // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 197–201. 9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість", затверджене наказом Міністерством фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 10. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності : навч.-довідн. посібн. / [Ю. С. Цал-Цалко, Г. Г. Кірейцев, І. В. Луканьов та ін.]. – Житомир : ПП "Рута", 2011. – 707 с. 11. Скорба О. А. Облік дебіторської заборгованості в Україні та за кордоном / О. А. Скорба // Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. "Honoris High School-2009". – 2009. – Т. 2. – С. 22–25. 12. Береза С. Л. Класифікація дебіторської заборгованості: нові підходи / Береза С. Л. // Вісник ЖІТІ. – 2001. – № 14. – С. 156.